ALEKSANDER GŁOGOWSKI ►►

Uniwersytet Jagielloński

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4250-0383>

**Dr hab. Adam Drath (1904–1942) –
polski pionier badań geologicznych Afganistanu**

**Dr. Habil. Adam Drath (1904–1942) –
Polish Pioneer of Geological Research in Afghanistan**

**Доктор н. Адам Драт (1904–1942) –
польский открыватель геологических исследований
в Афганистане**

Polscy uczeni okresu międzywojennego mieli możliwość czynnego uczestnictwa w wymianie naukowej. Ówczesna Polska posiadała wiele cennych doświadczeń, związanych z odbudową przemysłu po okresie zniszczeń, związanych z I wojną światową, której front kilkakrotnie przemieszczał się przez terytoria, które weszły w jej skład. Przedstawiciele polskich nauk geologicznych zajmowali się opisem znanych oraz poszukiwaniem nowych złóż surowców mineralnych. Czołowym ośrodkiem akademickim, zajmującym się tym zagadnieniem, była Akademia Górnicza (obecnie funkcjonująca pod nazwą Akademia Górniczo-Hutnicza), powołana do życia 8 kwietnia 1919 roku (choć tradycje badań geologicznych sięgają jeszcze czasów, gdy właściwa katedra wchodziła w skład Uniwersytetu Jagiellońskiego). Pracownicy i absolwenci tej uczelni już w okresie międzywojennym podejmowali prace badawcze poza granicami Rzeczypospolitej, w tym tak wydawać by się

mogło egzotycznych zakątkach świata, jak Królestwo Afganistanu. Współpraca z tym państwem została zapoczątkowana na mocy Traktatu o Przyjaźni pomiędzy Najjaśniejszą Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Afgańskim, podpisanym 3 listopada 1927 roku w Ankarze¹. Warto zauważyć, że jest to jednocześnie najstarsza wciąż obowiązująca umowa międzynarodowa, której stroną jest Polska. Z powodów związanych z sytuacją wewnętrzną w Afganistanie, jej wprowadzanie w życie stało się możliwe dopiero w latach 30. Król Zahir Shah chciał modernizować swoje państwo według wzorców zachodnich, ale bez pogłębiania zależności z mocarstwem kolonialnym – Wielką Brytanią czy komunistycznym Związkiem Sowieckim, a więc z sąsiadami mogącymi potencjalnie zagrozić jego suwerenności. Polska – państwo z do pewnego stopnia podobnymi doświadczeniami historycznymi, ale będąca na wyższym poziomie rozwoju naukowo-technicznego, była potencjalnie bardzo dobrym partnerem do tego rodzaju współpracy. Dla naszego państwa relacje z Afganistanem dawały nie tylko (co oczywiste) możliwość eksportu towarów przemysłowych czy broni, ale także poszerzania wiedzy i doświadczeń przez naszą kadrę naukową i inżynierską. Z tej okazji skorzystał młody doktor habilitowany krakowskiej Akademii Górniczej Adam Drath. Postać ta pozostaje stosunkowo mało znana szerszej publiczności. Przyczyną była być może jego przedwczesna śmierć w Afganistanie, do której doszło w tragicznym dla Polski okresie II wojny światowej. Na szczęście dla badań nad jego biografią zachowała się w całości jegoteczka personalna (z odręcznie sporządzonym życiorysem), przechowywana w Archiwum AGH, a także jego praca doktorska i rozprawa habilitacyjna. W Archiwum Narodowym w Krakowie można natomiast zobaczyć jego ankietę do dowodu osobistego oraz dokumenty paszportowe z końca lat 30. Ukazały się również drukiem dwa naukowe artykuły biograficzne. Pierwszy, pióra prof. Tadeusza Bocheńskiego, który był przyjacielem prof. Dratha, został opublikowany w 1949 roku w czasopiśmie „Annales Societatis Geologorum Poloniae” (1949, t. 19, nr 1). Drugi tekst, autorstwa Anny Fedirko i dr. Janusza Fedirko z Uniwersytetu Jagiellońskiego, został wydany w czasopiśmie „Prace Geograficzne” (Instytutu

¹ https://kabul.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_polityczna/wspolpraca_polityczna_info/podstawy_prawne_wspolpracy;jsessionid=8C7B286DAC35F3EDE-F887A774E5DFE98.cmsap1p.

Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego) (2013, z. 132, 7–26). Te źródła i opracowania posłużyły do opracowania poniższego biogramu. Niestety, wskutek wydarzeń politycznych, jakie miały miejsce w Afganistanie na przełomie XX i XXI wieku, nie zachowały się tam żadne materiały, które mogłyby uzupełnić wiedzę na temat działalności Profesora w tym państwie.

Dr hab. Adam Drath urodził się 2 października 1904 roku w Sieniawie (w latach międzywojennych był to powiat Jarosław, obecnie powiat przeworski województwa podkarpackiego). Jego rodzicami byli Zygmunt i Janina z domu Reyman. Ojciec był doktorem nauk prawnych (choć niektórzy autorzy błędnie przypisują mu zawód lekarza). Naukę w szkole powszechnej rozpoczął w Jarosławiu (gdzie jego ojciec był także działaczem społecznym – sekretarzem miejscowego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół), a kontynuował we Lwowie, gdzie jego ojciec pracował jako referent związku ziemskiego². Tam także ukończył Gimnazjum im. Franciszka Józefa I przy ul. Halickiej 5 (w 1916 roku był uczniem klasy IIIA, szkoła w czasie II RP nosiła imię Stefana Batorego, tak jak ulica, przy której się znajdowała)³. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę rodzina Drathów przeniosła się do Torunia, gdzie ojciec przyszłego geologa otrzymał posadę sędziego apelacyjnego (funkcję tę pełnił)⁴. Adam przerwał naukę i (jak napisał w swoim *Curriculum Vitae*) 15 lipca 1920 roku podjął służbę wojskową. Niestety, nie opisał jej przebiegu w burzliwym okresie wojny polsko-bolszewickiej ani posiadanego stopnia. Wiadomo jedynie, że 1 listopada tego samego roku był znów cywilem. W czerwcu 1922 roku złożył egzamin dojrzałości (niestety nie udało się ustalić w której szkole ani z jakimi wynikami), by podjąć naukę w Akademii Górniczej w Krakowie. Z powodów zdrowotnych musiał przerwać studia, by na nie powrócić rok później. W roku akademickim 1927/1928 pełnił obowiązki elewa (asystenta) przy Katedrze Geologii Stosowanej. 17 grudnia 1929 roku otrzymał tytuł inżyniera górniczego. Po ukończeniu tego etapu edukacji podjął pracę zarobkową, łącząc ją z badaniami naukowymi. Od 1 września 1928 roku do 31 marca 1930 roku prowadził prace poszukiwawcze

² Księga Adresowa Stołecznego Królewskiego Miasta Lwowa 1916 r., s. 11.

³ Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa I we Lwowie za rok szkolny 1916/1917.

⁴ T. Pietrykowski, *Sąd Apelacyjny w Toruniu 1920–33*, Toruń 1934, s. 27.

węgla oraz rud cynku i ołowiu dla Galicyjskiego Towarzystwa Kopalń w Li-biążu. W Zakładzie Geologii Stosowanej zajął się jako pionier zagadnieniem petrografii węgla. 28 listopada 1930 roku rozpoczął pracę naukowo-badawczą za granicą. W maju i czerwcu 1931 roku studiował geofizykę na tamtejszej Politechnice i w Instytucie Geologicznym oraz petrografię węgla w Instytucie Paleobotaniki i Petrografii Skał Palnych. Od sierpnia 1931 do 1932 roku studiował w Stanach Zjednoczonych na Massachusetts Institute of Technology (MIT) oraz na Harvardzie. 11 maja 1932 roku otrzymał tytuł magistra (*Master of Science*) tego renomowanego amerykańskiego uniwersytetu. 1 maja 1934 roku podjął pracę na stanowisku starszego asystenta w Zakładzie Geologii Stosowanej Akademii Górniczej. W 1935 roku przejął prowadzenie wykładów z zakresu geologii złóż węglowych po wybitnym uczonym, prof. Karolu Bohdanowiczu. 11 lutego 1936 roku obronił na AG pracę doktorską pod tytułem *Węgiel brunatny kopalni Zygmunt w Porębie koło Zawiercia*⁵. Jej promotorem był wspomniany wcześniej prof. K. Bohdanowicz, a recenzentami profesorowie: Zygmunt Rozen (wykładający na AG i UJ) i Walery Goetel (wykładał wówczas na AG). W sierpniu 1936 roku dr Drath prowadził badania naukowe w Niemczech (w zakresie badań petrograficznych węgla), a rok później – w Grecji (gdzie poszukiwał rud żelaza, manganu oraz piritu). W latach 1938 i 1939 opracował dla Państwowego Instytutu Geologicznego boghed kopalni Radzionków oraz badania nad węglem w kopalni Dębińsko. 22 września 1936 roku zawarł związek małżeński z Ireną Kmietowicz (również geologiem, absolwentką Uniwersytetu Jagiellońskiego, autorką między innymi *Geologiczne podstawy odtwarzania pierwotnej topografii Krakowa*, „Materiały Archeologiczne” 1971, t. XII oraz M. Krasnowolska, I. Kmietowicz-Drathowa, *Krakowska Skalka: topografia i zabudowa*, „Studia Claramontana” 1997, 17, s. 201–271). 30 kwietnia 1938 roku przyszedł na świat ich syn Jerzy⁶. W czerwcu 1939 roku Adam Drath habilitował się na

⁵ Pełny tekst rozprawy dostępny jest: <https://docplayer.pl/48399987-Wegiel-brunatny-kopalni-zygmunt-w-porebie-obok-zawiercia.html>.

⁶ Irena Kmietowicz-Drath zmarła 19 lutego 1979 roku, Jerzy Drath 9 marca 1999 roku. Oboje są pochowani na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (Kwatera: XIXB Rząd: 4 Miejsce: 14), gdzie spoczywają obok teściów Profesora. <https://www.zck-krakow.pl/locator>. Brat Profesora, również geolog-absolwent AG zginął w obozie koncentracyjnym w Dachau (numer obozowy 15773) w 1941 roku. <https://www.fold3.com/image/234685782?terms=Drath>.

podstawie rozprawy *Badania petrograficzne boghedu z kopalni Radzionków, Górny Śląsk*, która została później opublikowana w „Biuletynie Państwowego Instytutu Geologicznego”⁷. W tym samym czasie Adam Drath otrzymał propozycję wyjazdu do Afganistanu na zaproszenie tamtejszego rządu w celu przeprowadzenia badań poszukiwawczych węgla brunatnego. W lipcu 1939 roku wyruszył w drogę do Kabulu. Miała tam do niego dołączyć rodzina, ale wybuch II wojny światowej pokrzyżował te plany. Należy tu dodać, że z racji posiadanego wykształcenia dr hab. Adam Drath miał kategorię wojskową „D”, zatem był uznany za niezdolnego do czynnej służby wojskowej – jego wyjazd nie osłabiał zatem zdolności obronnych Rzeczypospolitej w obliczu zbliżającego się zagrożenia. A przeciwnie – miał ochronić młodego uczonego przed skutkami działań wojennych. Bezpośrednie przyczyny wyjazdu docenta Dratha do Afganistanu nie są znane. Nie wiadomo czy była nimi badawcza ciekawość, czy też względy ekonomiczne związane z powiększeniem się rodziny. Prawdopodobnie jego honorarium mogło wynosić nawet 70 ówczesnych funtów szterlingów⁸. Była to zawrotna jak na owe czasy suma, odpowiadająca 1739 ówczesnym złotym (przy zarobkach profesora, którym doc. Drath jeszcze nie był, na poziomie 1100 złotych)⁹. W Afganistanie zajmował się poszukiwaniem złóż węgla. Początkowy etap prac wykonywał z wykorzystaniem samolotów i fotografii lotniczej. Później na ich podstawie prowadził badania terenowe w północnej części państwa, skupiając się na badaniu warstw jurajskich „Saighan”¹⁰. Podczas przerwy w badaniach, spowodowanych wypadkiem, zajął się opracowywaniem ich wyników. Ich efektem były dwa teksty naukowe: *Possibilities and the means of development of coal-mining in Shisha Walang Ddare Souf and surrounding region* oraz *Development and progress of the geological and exploration works in Kar-Kar region [Coal in the vicinity of the Baghlan Sugar Factory]* opublikowane odpowiednio w 252/1939 i 730/1941 numerach czasopisma „Afghan Geological

⁷ A. Drath, *Badania petrograficzne boghedu z kopalni Radzionków, Górny Śląsk z 15 tabl. i 6 fig. w tekście*, „Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego” 1939, nr 21.

⁸ A. Fedirko, J. Fedirko, *Adam Drath. Geolog i badacz Afganistanu*, „Prace Geograficzne” 2013, z. 132.

⁹ *Mały rocznik statystyczny*, Warszawa 1939, s. 277.

¹⁰ T. Bocheński, *Adam Drath 1904–1942*. „Annales Societatis Geologorum Poloniae” 1949, t. 19, nr 1.

Survey” (teksty nie są niestety dostępne online ani w polskich zasobach bibliotecznych)¹¹. Efektem prac doc. Dratha było odkrycie w rejonie masywu Tirband-i-Turkiestan w okolicach miejscowości Kalasakari, Sziszawalang i Chail w prowincji Mazar-i-Szarif złóż węgla, szacowanych na 60 mln ton¹². Po wygaśnięciu kontraktu badawczego, został w 1940 roku zatrudniony na stanowisku Naczelnego Geologa Królestwa Afganistanu przy tamtejszym Ministerstwie Górnictwa. Od 20 czerwca 1942 roku prowadził poszukiwania złóż soli w rejonie Szuszki na pustyni Chasz. Tam zmarł nagle 5 lipca. Jako przyczynę zgonu prof. T. Bocheński podaje „niekorzystny wpływ klimatu pustynnego”. Został pochowany na cmentarzu chrześcijańskim w Farah. Natomiast w nekropolii chrześcijańskiej w Kabulu umieszczono jego symboliczny nagrobek.

W tym miejscu warto przypomnieć fragment wspomnienia cytowanego prof. T. Bocheńskiego o człowieku, którego osobiście znał:

Do Krakowa wiadomość o Jego zgonie dotarła w lutym 1943. Na nas, Jego przyjaciół i znajomych, wiadomość o Jego śmierci wywołała wstrząsające wrażenie. Przyszła do nas w chwili wielkiego nasilenia terroru niemieckiego, gdy tysiące ofiar ginęło bądź rozstrzeliwanych, bądź wywożonych do obozów koncentracyjnych. Cieszyliśmy się wraz z Jego najbliższymi, że jest bezpieczny, wolny od tej potwornej udręki, jaką nam z naszego życia stworzyli Niemcy, że nie żyje, jak ścigane zwierzę, lecz oddycha wolnością i swobodą. Korespondencja przychodząca od Niego podtrzymywała nas na duchu, przynosząc tchnienie innego życia, pełnego twórczej i owocnej pracy. Byliśmy pewni, że ma wszelkie warunki do przetrwania, że powróci cało i zdrowo, przywożąc wielki kapitał zdobytej wiedzy, doświadczenia, materiałów naukowych i odda go na usługi Ojczyzny. Los chciał inaczej. Odszedł najzupełniej nieoczekiwanie w czasie pracy, której był symbolem, na obcej ziemi, która niech Mu lekką będzie.

My zachowamy w pamięci Jego postać, był bowiem pod każdym względem wzorem. Charakter mocny, nieugięty, indywidualność silna, nie znająca kompromisów, idąca zawsze do celu drogą prostą. Wszelkie trudności i przeszkody

¹¹ https://www.bgs.ac.uk/afghanminerals/scripts/home.cfc?method=getSearchResults&lang=eng&Inventory_Number=&Title_English=&Author_Name_English=Drath&Geocode=&Commodity_Code=&Keyphrase_English=&runSearchButton=Search.

¹² A. Fedirko, J. Fedirko, op.cit.

zwalczał z niezachwianą pogodą ducha, w pracy wydawał się być niezmierzony, często wzbudzając w nas zdumienie Swą wytrwałością. Surowy i wymagający w stosunku do Siebie, był również wymagający dla innych, lecz równocześnie pełen wyrozumiałości. Gdy ktoś raz zdobył Jego zaufanie, mógł zawsze liczyć na Jego chętną pomoc. Niezrównany, oddany przyjaciel i szlachetny w każdej okoliczności człowiek. Ze zgonem dra Dratha odszedł człowiek wielkiego ducha. Ponieśliśmy wszyscy wielką stratę!

Prof. Jerzy Jaros z AGH zaliczył Adama Dratha do najwybitniejszych ludzi polskiego górnictwa, obok postaci tej miary co Stanisław Staszic, Ignacy Domeyko czy Witold Zglenicki¹³. Doc. Drath jest uważany przez Afgańczyków za jednego z pionierów badań zasobów geologicznych ich państwa¹⁴.

Spis publikacji doc. Adama Dratha (zestawienie na podstawie artykułów: T. Bocheńskiego, A. i J. Fedirko oraz poszukiwań własnych)

- Drath, A., Mitera, Z. (1931). Metody badań geosejsmicznych. *Przemysł Naftowy*, 1, 2, 3, 4.
- Drath, A., Stutzer, O. (1931). *Über eine in Abbau befindliche altnesozoische Braunkohle Polens*. *Braunkohle Zeitschrift*.
- Drath, A. (1934). Pomiar i praktyczne znaczenie porowatości i przepuszczalności skał roponośnych. *Przemysł Naftowy*, 4, 5.
- Drath, A. (1935). *Węgiel brunatny kopalni „Zygmunt” w Porębie koło Zawiercia* (ss. 115). Warszawa, Wydanie z zapomogi Akademii Nauk Technicznych.
- Drath, A., Jaskólski, S. (1936). Badania petrograficzne węgla pokładu Otto, kop. Radzionków, Górny Śląsk, *Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego*, XII, 685–770.
- Drath, A. (1937). Stosowana petrografia węgla na usługach przemysłu węglowego w Niemczech i w Polsce, *Przegląd Górniczo-Hutniczy*, XXIX, 2, 53–63.
- Drath, A. (1939). Possibilities and the means of development of coal-mining in Shisha Walang Ddare Souf and surrounding region, *Afghan Geological Survey*, 252.
- Drath, A. (1941). Development and progress of the geological and exploration works in Kar-Kar region. [Coal in the vicinity of the Baghlan Sugar Factory]. *Afghan Geological Survey*, 730.

¹³ Ibidem.

¹⁴ <https://www.bgs.ac.uk/AfghanMinerals/About.htm>.

Fotografie

Adam Drath – zdjęcie
z archiwum AGH

Adam Drath – zdjęcie z kwestionariusza
paszportowego (zbiory Archiwum Narodo-
wego w Krakowie)

Przyrzekam być pomocnym profesorowi, któremu będę podlegał w prowadzeniu pracy naukowej, pedagogicznej i administracyjnej, wypełniać jego polecenia służbowe, w służbie i poza służbą strzec powagi mego stanowiska i unikać wszystkiego, co mogłoby obniżyć godność mego stanowiska i zaufanie, którego ono wymaga, wszelkie próby, przedstawienia i zażalenia w sprawach służbowych, przysyłać na ręce profesora, któremu służbowo podlegać będę, uzyskiwać zezwolenia jego na wszelkie płatne zajęcia uboczne, wypełniać obowiązki, określone w regulaminie zakładu, donosić natychmiast profesorowi o każdej przeszkodzie w pełnieniu obowiązków, wywołanej czy to chorobą, czy innymi uzasadnionymi powodami i na żądanie profesora udowodnić tę przeszkodę.

A. Drath
(podpis składającego przyrzeczenie)

Powyzsze przyrzeczenie złożył p. *inż. Adam Drath, starszy asystent przy katedrze geologii stosowanej w Akademii Górniczej w Krakowie,*
na moje ręce, w obecności Pana Dziekana Wydziału *górnictwa*
w dniu *23-im listopada* 19*34* roku, co stwierdzamy naszymi podpisami.

Kraków, dnia *23-go listopada* 19*34* r.

Dziekan Wydziału *górnictwa*.

Frakiewicz

Rektor: *W. J. Tach*

Ślubowanie asystenta AG z podpisem Adama Dratha (Archiwum AGH)

Nagrobek prof. Dratha (Państwowy Instytut Geologiczny)

DR HAB. ALEKSANDER GŁOGOWSKI, PROF. UJ

Katedra Historii Polskiej Myśli Politycznej
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Jagielloński
ul. Reymonta 4, 30-059 Kraków
a.glogowski@uj.edu.pl

Bibliografia

Dokumenty

Teczka osobowa dr. hab. Adama Dratha – Archiwum Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Teczka paszportowa Adama Dratha – Archiwum Narodowe Kraków.

Teczka ewidencji ludności Adama Dratha – Archiwum Narodowe Kraków.

Publikacje

Bocheński, T. (1949). Adam Drath 1904–1942, *Annales Societatis Geologorum Poloniae*, 19(1).

Fedirko, A., Fedirko, J. (2013). Adam Drath. Geolog i badacz Afganistanu. *Prace Geograficzne*, 132.

Głogowski, A. (2014). Stosunki polsko-afgańskie pod koniec lat dwudziestych XX wieku jako przykład mocarstwowej polityki zagranicznej Polski. W: E. Maj, E. Kirwiel, E. Podgajna, J. Gryz (red.), *Sen o potęgę. Bezpieczeństwo. Suwerenność. Mocarstwowość. Rzeczpospolita Polska 1918–1939*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.